

Ki alapította meg a kereszténységet, Jézus-e vagy Pál?

Meyer Arnold zürichi theol. tanár, „Wer hat das Christentum begründet, Jesus oder Paulus“ c. műve alapján írta: Bartók Géza.

E cím alatt igen figyelemre méltó értekezést adott ki Meyer Arnold zürichi theologiai tanár. Munkájában egy igazi felvilágosult, széles látókörű theologusra ismerünk, ki a bibliát s a kereszténység történelmét a józan ész szemüvegén át vizsgálja s az újabb kor felfedezéseit szem előtt tartva nemcsak szabadelvű, hanem valóban gazdag theologiai ismeretekkel is rendelkezik.

A könyv címéről arra lehetne következtetni, hogy abban valami különlegességgel találkozunk, de ha megismertük, Jézus és Pál sokkal határozottabb s egyszersmind tisztább világításban állanak előttünk s a kereszténység kialakulására tett hatásokat inkább megérthetjük.

A zsidóság várva-várt Messiása, ki új világrendet, új hatalmat és dicsőséget teremt, a kereszténység Jézusa, ki az égi atyának közellétét, mindenütt jelenvalóságát tanítja, a kereszténység történelmében el nem választhatók. Jézust, ki minket közelebb akart vezetni az égi atyához, oda állították az ember és Isten közé s a zsidó Messiás isteni hatalommá lett. A magasztos viszony teremtő és teremtmény között nem a sziv benső viszonya többé, hanem inkább ceremonia.

A reformáció vissza akar térni az evangéliumhoz. Azonban már az újtestamentumban le van téve bizonyos fejlődési alap, mely nagy hatással volt a kereszténység kialakulására. Pál apostol, bár küzd a zsidó templomi szertartás és törvényszerűség ellen s tisztán akarja Jézust a középpontba állítani, annál inkább beburkolja. Azt el kell ismerni, hogy Pál a keresztény szabadság első nagy apostola, de egyszersmind első képviselője a kereszténység orgonizációjának is.

Egyik vizsgálódó előtt szimpatikus Pál, a másik előtt ellen-szenves. De ha történelmi tényekre támaszkodva tanulmányozzuk őt, kétségtelenül meg tudjuk érteni az ő gondolkozását s értékelni kellően munkásságát.

Megismerni pedig őt csak a levelei alapján lehet. Azokban találkozunk mélyreható értekezésekkel, önvallomásokkal, ömlengésekkel, amelyek az ő szívet s gondolkozását úgy mutatják be, amilyen tulajdonképpen volt.

Hogy egyes leveleinek valódiságát némelyek kétségbe vonják, az ránk nézve nem bír jelentőséggel. Amennyi hiteles adat rendelkezésünkre áll, annyiból megismerjük.

Úgy látszik, Pál gondolatvilágában talán már megtérése előtt egy olyan alak élt, mint a Krisztus. Azért lehetséges nála, hogy ki előbb csak a törvényt tartotta életadónak, most már csak az ígére, a keresztnek szavára támaszkodik. Azért nem értette őt meg sem Péter, sem Jakab, sem később a római és görög egyház. A páli evangélium a kereszt szava.

Az ősi egyszerű teológia Krisztus keresztjét csak a feltámadás világosságában látja. Egy szentnek, egy büntetlennek halála és feltámadása különös, titkos jelentőséggel bír Izraelre.

Pál égi Krisztusa ura az egyháznak, ki a kereszt jegyében győzött. Isten annyira szerette a világot, hogy egyszülött fiát adta érte. Tehát nemcsak Izraelért, hanem az egész világért. Ez a palizmus klasszikus kifejezése. Ezt a pontot Pálnál újabb és újabb megvilágításban találjuk.

Krisztus nem a testi, hanem a szellemi világ szülötte. Az érzékelhető és szellemi világ között áll a kereszt. E két világ összeegyeztetésében Pál azt a gnosztikus szisztémát alkalmazza, mely Valentinus, Basilides, Origenes gnosisában már ismeretes. De amint ezek kiemelkednek koruk gondolkozásában, úgy Pált méltán nevezhetjük az *egész egyházi teológia és dogmatika megteremtőjének*.

Titokzatos hitregébe szövö a történelmi valóságot. Krisztusát nagy szeretettel emeli a más hatalmak fölé s így az ő égi Krisztusa határozottan ellene van annak a földi ruhának, melyet a történelmi názáreti Jézus viselt.

Fölfogását lehetőleg egyszerűen adja elő s azért különböznek beszédei a más gnosztikosukéitól.

Tanítványainak nem kell föltétlen személyes érintkezésben lenni vele, mert az egyszerű hit és kereszttség végzi az ő munkáját.

Isten nem áll közvetlen összeköttetésben a világgal. Fia által

teremtette azt meg. Krisztus azonban nem sorozható az archonok közé, mert ő elejétől fogva magán viseli az isteni képmást. A földön magára veszi ugyan az emberi alakot s a húst, a bűnnek képét, de a kereszten való halállal le is vetette azt s ezáltal újra kilépett a földi világból s mint szellemi hatalom uralkodik.

S ezt a Krisztust mégis lehet követni. Aki átéli az ő földi szenvedéseit, leveti magáról a bűn képét, meghal a testnek, az él a Krisztusban s a Krisztus öbenne.

A vallás célja az, hogy a világgal elismertesse Krisztusnak az isteni munkáját. Amikor az elismerés megtörtént, nem lesz köz többé Isten és világ között. Ez a szeretet lelkesedésének legmelegebb fuvalma.

Ez egy ihletett ember gondolata, kinek fülébe cseng még a régi ének az istenfiúról, ki alászáll a földre és mélységeire s aztán győzelmesen tér vissza Isten trónjához, hogy ott elfoglalja helyét.

Pál az ő tudományáról azt állítja, hogy Jézustól tanulta. Annyi bizonyos, hogy nem Jeruzsálemben sajátította el, hanem magányosan, visszavonulva készül a nagy munkára. Péter megismerésére tizennégy nap is elég.

Sokszor utal arra, hogy az égi kijelentés készítette őt apostolkodásra. S mi elismerjük, hogy nem Pál teremtette meg az ő Krisztusát, hanem a Krisztus ragadta meg őt, kit előbb üldözött. Ez nem titokzatosság, mert ha azokat a Pálra nézve oly fontos és megrázó lelki mozzanatokot vesszük figyelembe, akkor érthetővé válik Saulnak Pállá való változása, az egész gondolatvilág átalakulása s elismerjük, hogy Pál hallotta, látta a Krisztust, akit mi is láttunk volna s meg is hajoltunk volna előtte az apostol helyzetében.

Megtérését nem vehetjük csak puszta rémlátásnak, képzelődésnek. A képzelődő soha sincs tudatában annak, hogy agya őt külső valósággal kecsgetti, melynek kívülről semmi sem mond ellent.

De Pálnál a Krisztus nemcsak a törvény szolgája, a Dávid fia, a második Ádám, amint hirdette a rabbinusi iskola. Nemcsak azért jő a világra, hogy a zsidó nép hatalmát és dicsőségét feltámassza, hanem, hogy az egész föld népét boldogítsa. Ebben a pontban szakít Pál azzal a fölfogással, melyben nevelkedett s Krisztusa hatalmát nemcsak a kiválasztott nép fölé, hanem ez egész világra kiterjeszti. Csakis így lehetett hirdetni az evangéliumot a pogányoknak.

*

Mint forrást a Jézus tanítására vonatkozólag az egész újtestamentumot elfogadhatjuk, de látjuk azt, hogy a Krisztus-tan sok fázison megy át és sokat fejlődött. Már az evangéliumok azt mutatják, hogy már több átdolgozás eredményei. A János-féle evangélium név szerint egyik tanítványtól származik, de meg kell engednünk, hogy ez csak irodalmi fölruházás. Amit az egyház a négy evangélium előállításáról tudni hitt, csak hozzáadás.

Ez íratok védelmökbe veszik Jézust, hogy megvédjék a gunyolódóktól, kik hamis messiásnak nevezték s úgy állítják az olvasó elé, mint a szegények barátját, Istentől csodajelek által hitelesített messiást, kinek halála nem megszegyenülés, hanem magának Istennek beteljesedett akarata.

Azért magához Jézushoz kell fordulni, ha őt meg akarjuk ismerni s az írásokat eredetükre kell visszaszármaztatni. Azokra a kijelentésekre kell fordítani a súlyt, melyek nem a Krisztus-képzet szüleményei.

Jézus beszédeinek háttérét az Isten országa teszi. Ennek az országnak eljövételét már régen várták, mikor a jók, a megérdemelt jutalomban, örökké tartó boldogságban fognak részesülni. De Keresztelő János is hirdeti ez ország eljövételét.

Jézusnál ott kezdődik új gondolat, mikor a menyországba való jutás módját fejtegeti. Mikor Istenhez való benső szívbéli viszonyát mindenkivel megosztani akarja s ezáltal embertársait bevonni óhajtotta egy szerető hittelteljes életbe. Mert ő nemcsak azt hirdette, hogy viszonyban áll az atyával s ez más teremtmény számára lehetetlen, hanem kérte tanítványait is, hogy igyekezzenek szintén Istenhez közeledni. Aki az ő tanítását elfogadja, ő azt Istenhez vezérli, de aki elutasítja magától a tanítást, eltávozik az Atyától is.

Jézus arra a kérdésre, hogy ő-e a messiás, nem ad határozott feleletet. Az „ember fia“ elnevezés sem jelent mást mint ember; csak a későbbi kor tulajdonított e névnek titokzatosságot. Bár a tanítványok hisznek az ő messiás voltában, azt Jézus nem erősíti meg.

A gyülekezet Jézus haláláról úgy nyilatkozott, hogy az előre elrendelve történt. Az utolsó vacsoránál mintha zálogul ajánlaná fel testét és véré, hogy az ótestamentumi jóslás beteljesedett. Azonban ha a Gecsemáné-kertben történetekre egy pillantást vetünk, akkor idegenül hangzik a sóhajlás; Atyám! muljék el tőlem e

keserü pohár. Vagy kevésbé értjük a kereszten elhangzott fájdalmas kiáltást: Istenem, Istenem! miért hagytál el engem!

Azt azonban megértjük és elfogadjuk, hogy története az evangéliumokban a tanítványok szeretetéből fakadt s amit Jézusnak tulajdonítanak, az a hozzá való törhetetlen ragaszkodásnak szava volt.

*

S ha Pált és Jézust összehasonlítjuk, azt látjuk, hogy nagy a kettő között való különbség. Jézusnak nincsen semmi szisztémája. Ő nem a föld felettiekkel, hanem a földiekkal foglalkozik, mert ide jön el az Istennek országa.

Az emberiség nem romlott egészen, mert a mester lát, ismer olyanokat, kik tiszta szívvvel állhatnak meg Isten előtt. Örömmel hirdet bűnbocsánatot azoknak, kik megtértek s nem kíván vezeklést, véres áldozatot. Nála a vezeklést a bűnbánat és imádság teszi. Pál szerint Isten senkit sem dob el magától, ki így szól hozzá: Mi atyánk!

Pálnak más az Istene, mint Jézusnak. A Pálé még mindig a keleti despotának képét viseli magán, ki nem tud közvetlenül érintkezni népével, hanem csak az ő fiában jött az emberekhez.

Vajjon Pál megértette-e mesterét? Vagy egy új Krisztust, egy új kereszténységet teremtett? Ha egész életében arra támaszkodott, ami benne megtérése pillanatában végbe mehetett, akkor megért-hetjük tanának előállítását

S ha ismerjük az akkori szellemi fegyvereket, annak a kornak sajátos gondolkozásmódját, akkor azt is el kell fogadnunk, hogy Pálnak is hasonló fegyverekkel kellett küzdenie. Mindenben a titokzatosság keresése, az ellenvetések föllállítása, mind arra utal-ták, hogy hasonló módszerrel dolgozzék.

Gyakran mondják, hogy Pál nem szól soha a szabad természetről, hanem csak a megkínzott ember sóhajtozását hallatja és Istent is csak a lelkiismeret ijedtségéből s Krisztusnak a keresz-tán való önfeláldozásából ismerteti. De ezzel szemben nem kell felednünk, hogy Pál egy nagy, kifejlődött városban nőtt fel. Mig Jézus alig tanulhatta a thórárt könyvből, Pálnak minden idejét ez foglalta el. Jézus a szabad természetnek, Pál a szigorú iskolának gyermeke. Egyik nélküli az eredetiséget, másik nem ismerős korának eszmeáramlataival.

Pált a Jézus iránt való rajongó szeretete országról-országra űzi s az egész világot a Krisztus lábaihoz akarja fektetni.

Jézusnál látunk egy csörgedező tiszta vizű forrást. Pálnál egy vulkán áll előttünk.

Vajjon Pált kielégítette volna-e az lávezítő, ha személyes érintkezésben lett volna vele? Vajjon legyőzte volna-e akkor is a Krisztus? Nem termett volna-e más gyümölcsöt a mag akkor is a Pál lelkében, mint az egyszerű halászokéban és vámszedőkében?

Az apostolt azonban nemcsak idő választja el a názáreti mestertől, hanem ami még fontosabb, a kereszt és a föltámadás csodálata. Míg Saul volt, csak annyit hallott róla, hogy egy elátkozottat keresztre feszítettek. Később, megtérése után sem tudja azt feledni s azért nála minden a keresztrefeszítésből indul ki. Ez a kereszt az, ami elidegenítette multjától, tekintélyeitől s őt a világnak és neki a világot megfeszítette.

*

Ha azokat a pontokat keressük, amelyekben Pál és Jézus egymással megegyeznek, találkozunk azokkal is.

Pál is, Jézus is tiszteletben tartják a törvényt. De Pál csak arravalónak tartja, hogy az ember haragját fékezze. Az a törvény, mely nem a szeretet parancsolatából ered, nem kötelező az emberre. Ezt nehezen értették meg azok, kik a jeruzsálemi befolyás alatt állottak.

Jézus előbb a szamariabelieket is védelmébe veszi, de azok is Ábrahámtól származtak, körülmetélkedtek stb. Tehát itt csak szabadabb felfogásról van szó. Cs dalkozik a pogány százados hitén s már nem akarja megtagadni, hogy a pogányok is részesülhetnek az Atyának jóságában, de nemsokára hangzik a jelszó: én nemcsak Izraelnek eltévedt juhaimhoz vagyok küldve. S az őskeresztény gyülekezet még sem hitte el Pálnak, hogy Jézus nyomdokain jár, mikor a pogányoknak is kész hirdetni az evangéliumot.

Pál előbbre vitte a kereszténység ügyét. Azt a nagy kincset, melyet a zsidó elzárkózottság és törvényszerűség már kezdett elfojtani, ő kivitte s megmutatva átadta a világnak, hogy a Krisztus tudománya adjon új életet az emberiségnek. Az ő érdeme, hogy a kereszténység nincsen elrejtve Palesztinának egyik szögletébe, mint az ebiotizmus. Ő nem kötötte meg gyülekezeteit szörszál-

hasogató törvényekkel, hanem inkább arra készítette, hogy engedjenek az emberi léleknek. A keresztény szabadságérzet nagyobb erőt ad, mint a törvény betűihez való ragaszkodás.

Teológiájában sok az idegenszerűség, de az ő korában az felelt meg a felfogásnak s ez biztosította az ő munkásságának maradandóságát. A Pál hatása nem is rövid életű. Egész a renaissance-ig, sőt a reformációig ő a vezető keresztény gondolkozó. S talán kimondhatjuk, hogy mindnyájan az ő keresztény szabadságában élünk. Pál a prófétája egy igazi hitbeli vallásnak.

Az bizonyos, hogy az ő gnosztikus spekulációja sok nehézséget is hagyott hátra. Már a protestántizmusban a megigazulás tana nagy teherképen maradt vissza.

Ha Krisztust úgy ismerik, mint aki nem az emberiséghez tartozott, hanem emberi képmásban lejött a földre, hogy kiengesztelje a keresztén az emberiség vétkét és most mint világkormányzó uralkodik — *akkor főképen Pál — és nem Jézus az, aki egy ilyen kereszténységet alapított.* De ha a kereszténység sajátos lényegére vagyunk tekintettel, akkor sok hiányzik még, hogy Pált a kereszténység megalapítójának nevezhessük.

Sok gondolatot tulajdonítanak Pálnak, amelyek pedig nem az övéi. Igaz, hogy ő Jézust a zsidó messiásból az egész világ szabadítójává emelte s minden világesemény középpontjává tette s ezáltal a kereszténységet világvallássá, de azt is el kell ismernünk, hogy Assisi Ferenc, Augustinus, a német misztikusok, Luther, Zwingli, Schleiermacher, Herder stb., nem csupán a palizmus továbbfejlesztői.

De mi tartja össze a kereszténységben a különböző formákat, alakzatokat, melyek egy s más hatás alatt létrejöttek? Honnan van az a maradandó életegység, ami a nagyokat kényszeríti, a kicsinyeket emeli? Az a nagy szeretet adja ezt az erőt, amely minden vallásnak lényege s amely a názareti Jézus hátrahagyott, soha el nem évülő öröksége. Az a földi Jézus, ki szegény és szenved, akinek fájdalma és öröme van, nagy szerepet játszik a Pál Krisztusa mellett a kereszténység történelmében. Az isteni hivatás, jelentőség háttérben is mindig célravezető volt az ember Jézusra való utalás. S ha földi életünkben mint követendő példa állhat előttünk ez a Jézus, akkor határozottan kimondhatjuk, hogy ő alapította a kereszténységet.

A szent szeretet hatalma létrehozta már az idvezítő életében

a messiás-hitet s halála után megerősítette a feltámadás csodálatával s ezáltal lehetségessé tette Pál apostol munkásságát, ki elvitte a szeretetről szóló üzenetet a pogányoknak s ez által nekünk is.

Mindent összefoglalva, a kereszténység alapja a Jézus, mert szeretet és hit csak személytől származik. Aki e szeretetben marad, Istenben marad s az Isten ő benne.

Pál apostolnak nagy érdeme, hogy ezt tudjuk. Ő útmutató Jézushoz és Istenhez. Ő a kereszténység második alapvető munkása.

Magyarország közoktatásügye 1910. évben.

Írta : Vári Albert.

Az előttünk fekvő mű, mely különlenyomat „A m. kir. kormány 1910. évi működéséről és az ország közállapotáról szóló jelentés és statisztikai évkönyv“-ből, három vallás- és közoktatásügyi miniszter működését érinti. Visszanyúlik még az *Apponyi Albert* gróf miniszterségének utolsó napjaira, magában foglalja a *Székely Ferenc* ideiglenes miniszterségét és végül a *Zichy János* gróf működését. Mi mindenekelőtt örömmel állapítjuk meg a tényt, hogy a Székely Ferenc személyében, habár ideiglenesen is, de unitárius ember látta el a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi kormány teendőit. Ez a tény fényes elégtétel vallásunknak a múlt sötét idők üldöztetéseiért, amikor az unitáriusokat a hivatalokból kizárták s magasabb tisztségre nem alkalmazták. Ha összehasonlítjuk az új időknek ezt az irányát és szellemét a III. Károly és Mária Terézia nem is olyan régen letűnt korával, jóleső önérzet töltheti el keblünket s szép reményekkel nézhetünk vallásunk és egyházunk jövője elébe.

Még egy másik tényt is megállapíthatunk a kezünk alatt levő mű alapján. Azt t. i., hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterium működése vallási téren mind szűkebbre szorul, míg a közoktatásügyi tevékenysége mind inkább kidomborodik. Mi ebben a tényben is egy helytelen hagyománynak a lassú sorvadását s egy helyes és szabadirányú törekvésnek az előrenyomulását látjuk. Mi vallás és egyház között különbséget teszünk. A kettő nem egy jelentésű fogalom. Az államnak joga van az egyházak életét figyelemmel kíséreni s azoknak működését a törvény és közérkölcshelyzetéből ellenőrizni, de nincsen joga a hitnek és a vallásnak az ügyeibe beleavatkozni s ezen a téren az egyéneket egy vagy más irányban befolyásolni. A vallás mindenkinek magánügye. Ez a magánügy állami kormányzást nem vár és nem tűr. Éppen ezért